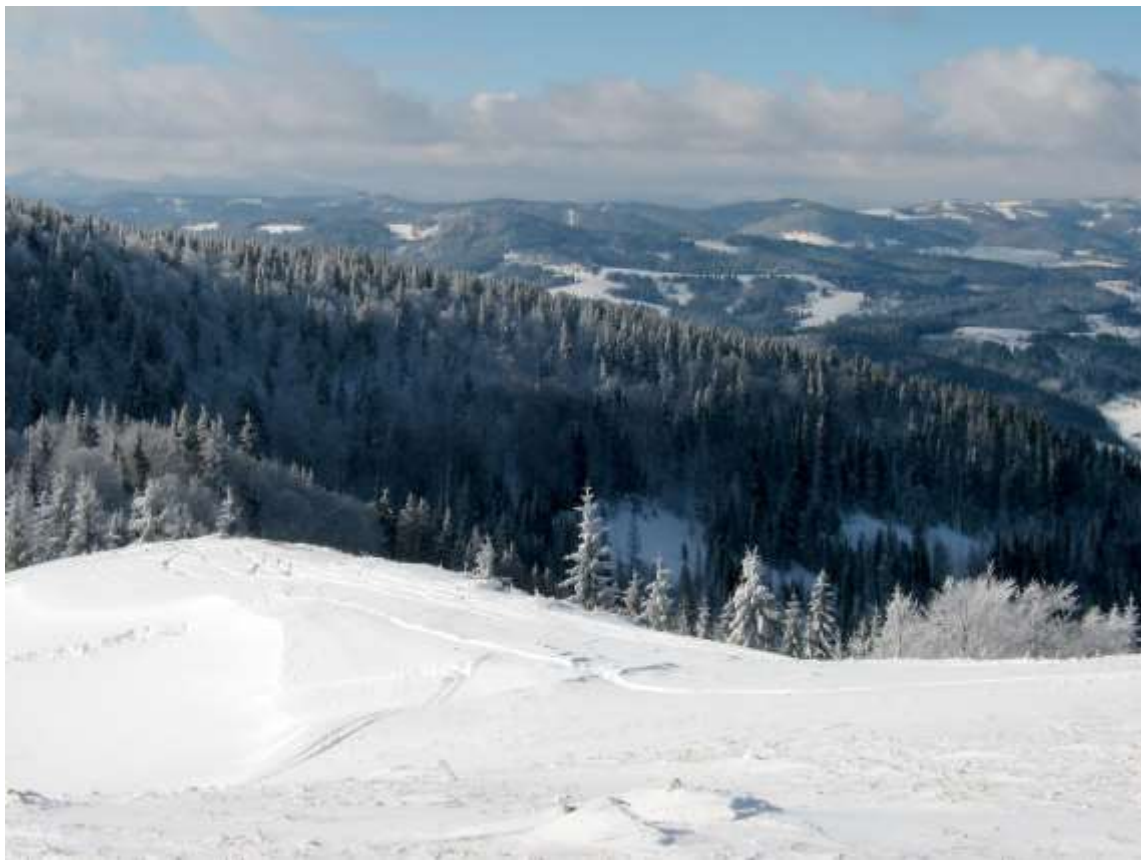

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С. СКОВОРОДИ
КАФЕДРА СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН І ГЕОГРАФІЇ
ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД "ХАРКІВСЬКИЙ ОРГАНІЗАЦІЙНО-
МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ТУРИЗМУ"**

ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ

**Матеріали VI Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
Харківського національного педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди
(28 лютого - 1 березня 2023 р., м. Харків)**

**Харків
2023**

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди
Кафедра суспільно-економічних дисциплін і географії
Обласний комунальний заклад
«Харківський організаційно-методичний центр туризму»**

ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ

**Матеріали VI Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
Харківського національного педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди
(28 лютого - 1 березня 2023 р., м. Харків)**

**Харків
2023**

На наш погляд, використовувати ділові ігри можливо також при вивченні інших навчальних гуманітарних дисциплін практично-прикладного спрямування, наприклад «Основ демократії».

Література:

1. Білоус І. Ділові ігри з педагогічної етики. Київ: Шкільний світ, 2016. 144 с.
2. Коломієць В.С. Ігри в структурі професійної підготовки: Зб. наук. праць / за ред. А.Й. Капської. Київ, 1999. С.153–160.
3. Носаченко І.М. Диференційований підхід до навчання учнів за допомогою ігрових методів: Наук.-метод. зб. / відповід. ред. Н.Г. Ничкало. Київ: НДІ педагогіки, 1992. 174 с.

УДК 37.01

*Олександр Миколайович Хорошев,
к.і.н., доцент, Національний університет
цивільного захисту України, м. Харків*

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ

В умовах глобальних змін світового співтовариства виникають нові загрози та виклики національній безпеці кожної країни. Вони передбачають не тільки захист національних інтересів, але й створення необхідних умов для розвитку особистості, суспільства, держави та державних інститутів.

Процеси глобалізації мають великий вплив на функціонування різних систем суспільства, здебільшого визначаючи напрямки їх розвитку. Під вплив цих викликів (демографічних, технологічних, економічних, соціальних, політичних, екологічних) підпадає й навчальна система, що призводить до необхідності перегляду існуючих парадигм освіти, а також до виникнення низки проблем, а саме: доступність якісного навчання, соціалізація молоді та формування толерантності в суспільстві, посилення конкуренції навчальних систем, адекватність навчальних програм викликам сучасного світу тощо. При

цьому ці проблеми характерні як для розвинених країн, так і для тих держав, що розвиваються. Наприклад, питання загального доступу до навчання, цифрова нерівність, корегування існуючих навчальних програм є актуальними як для країн Африки та Латинської Америки [7], так і для всіх європейських держав [1].

У Стратегії Євросоюзу Europe 2020 [3] у якості основних викликів для систем освіти країн Європи були названі старіння населення, дефіцит навичок трудової діяльності, а також зростання глобальної конкуренції та високій рівень безробіття.

Першочерговим завданням сучасної освіти є розвиток безперервної системи навчання протягом усього життя людини, щоб вона у будь-якому віці змогла знайти своє місце у житті та на ринку праці. У зв'язку з цим в останні роки активізувалися дискусії щодо стрімкого розвитку онлайн-навчання, у тому числі й неформального. З одного боку, це сприяє прогресу у галузі «навчання через все життя», оскільки дозволяє на будь-якому етапі існування людини отримати необхідні знання, навички, нову професію та кваліфікацію. З іншого боку, цей вид освіти не повинен повністю підміняти собою систему очного навчання, оскільки далеко не всі навички та компетенції можна розвинути у онлайн-формі. Цей аспект було відображено у Маніфесті для навчання дорослих у XXI столітті [5], який акцентує увагу на обмеженості електронного навчання, зокрема у плані соціальної взаємодії. Окрім того, через розвиток цифрових технологій і телекомунікацій змінюється і роль педагога тільки як викладача до посередника, модератора, куратора, який має можливість підтримувати нові формати навчання. Саме це підкреслює важливість конструктивної взаємодії всіх форм отримання освіти, тобто вони повинні доповнювати одне одного.

Досить важливим вважається також не тільки формування професійних навичок працівника, але й заохочення його до ініціативності, можливості

швидко здобувати нові знання та генерувати нові ідеї. Тобто розвиток освіти повинен носити випереджаючий характер.

Проблеми розвитку так званих «навичок XXI століття» були визначені ще у 80-і роки XX століття. Зокрема, доповідь Національної комісії з покращення якості освіти США в 1983 році визначила наступні базові основи як фундамент навичок і компетенцій XXI століття: інтерес до освіти і навчання, розуміння та використання навичок на практиці, критичне мислення, можливість до комунікації і володіння технологіями [6]. При цьому фактично до 2000-х років під компетенціями XXI століття малися на увазі в основному ІКТ-навички [4]. В умовах глобалізації економіки, знань і технологій, метою системи освіти є формування «працівника знань», який є здатним створювати нові ідеї, продукти і рішення. В резолюції ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 року», яку було прийнято ще в 2015 році, серед цілей і завдань було зазначено не тільки забезпечення рівного доступу до якісної інклюзивної освіти напротязі всього життя, але й збільшення частки населення, яка має навички, необхідні для працевлаштування та ведення підприємницької діяльності [8]. Тобто спостерігається тенденція, коли потрібними стають не стільки спеціалісти з дипломом, а з конкретними навичками. Причому важливим стає опанування універсальними навичками та компетенціями, які можуть допомогти конкретній людині бути більш гнучкою в мінливих умовах соціально-економічного середовища. Згідно з Маніфестом для вчителів, який було прийнято на конференції «Професійний образ та ідеал вчителя», організованої Радою Європи в 2014 році, формування універсальних навичок і компетенцій (системне і критичне мислення, вміння працювати у команді, швидко реагувати на зміни, адаптивність у роботі з різними технологіями тощо) виступає одним з основних викликів сучасної системи освіти [2, с. 15]. В зв'язку з цим у ряді держав проводиться робота з модернізації навчальних систем з метою приведення їх у відповідність до потреб часу.

Україна в цьому відношенні не є виключенням. Перед нашою системою освіти також стоять вищезазначені проблеми та виклики. Старіння населення викликає актуальність розвитку геронтонавчання, у тому числі як інструменту зниження рівня функціональної неграмотності, демографічного навантаження і безробіття, а також адаптації до мінливих умов життєдіяльності. Це може втілюватися як у формі семінарів та короткострокових курсів, так і у формі навчання в університетах «третього» віку.

Спостерігається також розрив між існуючою системою підготовки спеціалістів і потребами сучасної економіки, в результаті чого виникає необхідність посилення контролю за конкурентоздатністю української системи освіти. В той же час існують і деякі особливо важливі для вітчизняної реальності виклики:

- інформаційно-технологічний;
- інтелектуальний;
- інноваційний;
- соціокультурний;
- адміністративний.

Інформаційно-технологічний виклик пов'язаний зі зміною технологій, розвитком цифрового середовища і штучного інтелекту. Він має глобальний характер, однак для України ця проблема є особливо гострою, у тому числі у зв'язку зі «старінням» знань, навичок та деяких компетенцій. Опитування роботодавців показують що період «старіння» навичок в еру технологізації та діджиталізації економіки постійно зменшується і зараз становить близько п'яти років, у зв'язку з чим перед системою освіти постає завдання своєчасного реагування на ці зміни. І тут велике значення має рівень розвитку системи безперервної освіти дорослого населення та її гнучкість. Щоб мати можливість відповісти на інформаційно-технологічні виклики, навчальна система сама має йти в ногу з часом. При цьому важливі не тільки наявність цифрової інфраструктури, розвиток процесів комп'ютеризації та інформатизації, але й володіння працівниками сфери навчання відповідними компетенціями в цій

галузі, а також вміння використовувати їх на практиці, в тому числі і в навчальних цілях.

Інтелектуальний виклик характеризується конкуренцією за висококваліфіковану робочу силу. Саме відповідність кваліфікації молоді до вимог роботодавців сприяє більш повній реалізації трудового потенціалу. Приведення до відповідності цих категорій залежить від якості роботи всієї системи освіти, причому не тільки професійної, але й загальної. Однак часто сучасні програми не зорієнтовані на розвиток навичок, які потрібні саме роботодавцям. Тому актуальним стає необхідність формування універсальних навичок і компетенцій, починаючи ще зі шкільного часу.

Інноваційний виклик полягає не тільки в необхідності використання інновацій в навчальному середовищі, але й у формуванні інноваційного мислення, навичок і культури як у викладачів, так і у студентів, без чого неможливе досягнення завдань збільшення конкурентоздатності як самої системи освіти, так і країни в цілому. Однак в умовах сучасної реальності система освіти найчастіше націлена не на розвиток креативності та творчого мислення, а на репродуктивне засвоєння знань і навичок.

Соціокультурний виклик знаходить своє відображення, наприклад, у процесах інтернаціоналізації освіти, в тому числі на основі принципів, які було закріплено у Болонській декларації (конвергенція систем вищої освіти, програми подвійних дипломів, академічна мобільність тощо), а також, з іншого боку, необхідність забезпечення єдності навчального простору країни. Слабкою ланкою цього напрямку є недостатній рівень володіння іноземними мовами як серед студентів, так і серед викладачів.

Ще однією важливою складовою соціокультурного виклику є створення «ринкового іміджу» освіти, яка розглядається як послуга, а працівники цієї сфери як обслуговуючий персонал, що призводить до розвитку клієнтського підходу і споживчого ставлення з боку суб'єктів навчального процесу.

Адміністративно-управлінський виклик пов'язаний з процесами бюрократизації, збільшення обсягів «паперової» роботи, з недостатнім фінансуванням освіти тощо. Необхідність підготовки значної кількості звітних та інших видів документів через посилення контролю за ефективністю (що негативно впливає на якість освіти) в умовах дефіциту фінансування доповнюються виконанням нерегламентованих і неоплачуваних видів діяльності. Наслідком цього є підміна творчого характеру діяльності педагога формалізованим показником ефективності.

Окрім цього залишаються невирішеними проблеми старіння кадрів, обмеженості доступу до якісної освіти, недостатній рівень залучення навчальних організацій до інноваційних процесів тощо.

Таким чином, світові глобалізаційні процеси призводять і до глобалізації освіти. З одного боку, позитивним наслідком цього процесу є взаємодія і взаємообмін найкращими навчальними практиками і педагогічним досвідом, а з іншого – це несе й певні ризики, які пов'язані з необхідністю ефективного поєднання традицій та інновацій, розповсюдженням комерціалізації освіти згідно з вимогами ринкової економіки.

Вирішення зазначених проблем і відповідь на сучасні виклики, які стоять перед системою освіти як України, так і всього світу, визначає формування спеціальних вимог до якості інституціонального середовища. Це вважається особливо актуальним через неперервну динаміку інституціональних правил, яка також є наслідком процесу глобалізації. При цьому зміни в навчальній сфері мають бути спрямовані як на забезпечення реалізації прав людини на отримання якісної освіти, так і на ефективне функціонування самого інституту освіти, який має сприяти формуванню і накопиченню людського капіталу, збільшенню конкурентоздатності і національної безпеки нашої держави.

Література:

1. Education for all 2000—2015: achievements and challenges. — United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2015. — 499 p.

2. Education for Change — Change for Education. Teacher manifesto for the 21st century of the conference “The Professional Image and Ethos of Teachers”. — Strasbourg : Council of Europe, 2014. — 40 p.
3. Europe 2020. — URL: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm
4. Jenson, J. Critical Review and Analysis of the Issue of “Skills, Technology and Learning” — URL: http://www.edu.gov.on.ca/eng/research/Jenson_ReportEng.pdf
5. Manifesto for Adult Learning in the 21st Century. — Brussels : Europ. Assoc. for the Education of Adults, 2016. — 16 p.
6. National Commission on Excellence in Education. A Nation at Risk: The Moral Imperative of Educational Reform. — URL: <https://www2.ed.gov/pubs/NatAtRisk/index.html>
7. Otara A. The Future of Education and Its Challenges in Africa. International Journal of Humanities and Social Sciences, 2012, vol. 2(9), pp. 151-156.
8. United Nations. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development — URL: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

УДК 373.5.091.33:[5+91]

*Лариса Анатоліївна Прохорова, к.геол.н., доцент
доцент кафедри географії та туризму,
Олександр Вікторович Непша,
ст. викл. кафедри географії та туризму,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя*

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ГЕОЛОГІЧНИМИ КОЛЕКЦІЯМИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ

Геологічна будова території – це основа, на якій розвивається все живе, тому вивчення геологічного будови і геологічних об’єктів дуже важливо. Формування умінь працювати з геологічними зразками повинні бути базовими